

Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

De wereld om ons heen verandert snel. Dat betekent dat er altijd ontwikkelingen zijn waar geen rekening mee is gehouden. Deze ontwikkelingen kunnen de gemeente geld kosten. Het is daarom verstandig om geld te reserveren voor eventuele tegenvallers. Hoeveel geld we moeten reserveren hangt af van de risico's die we lopen. In Berkelland is een raadsbesluit genomen waarin staat dat we proberen € 5.000.000 te reserveren om risico's af te dekken. Overigens merken we dat het benoemen van de risico's al helpt bij het beperken van de gevolgen. We letten meer op de mogelijke risico's en proberen eerder in te grijpen.

Beoordeling weerstandsvermogen en algemene reserve

Het weerstandsvermogen geeft aan of we de risico's die we lopen ook kunnen betalen. Daarom proberen we van de risico's die we lopen in te schatten hoe groot de kans is, en hoeveel het ons kost als het risico zich voordoet. Op die manier maken we een inschatting van het vermogen dat wij nodig hebben om de risico's die we lopen te kunnen betalen.

Op 1 januari 2017 verwachten we dat de algemene reserve € 30.763.775 groot is. We schatten dat de risico's die we lopen uitkomen op € 6.825.167.

Beoordeling weerstandsvermogen	
Weerstandsvermogen = $\frac{\text{Algemene reserve}}{\text{Risico's}}$	$\frac{€ 30.763.775}{€ 6.825.167} = 4,5$

Met het bedrag dat in de algemene reserve zit kunnen we 4,5 onze berekende risico's betalen. Dit betekent dat ons weerstandsvermogen uitstekend is¹. Het betekent ook dat we de algemene reserve ook kunnen inzetten voor projecten. Het bedrag dat we daarvoor kunnen gebruiken is € 23.938.608.

Beoordeling algemene reserve	
Algemene reserve	€ 30.763.775
Berekende risico's	€ 6.825.167
Vrij beschikbare algemene reserve	€ 23.938.608

Kengetallen financiële positie

Naast een inventarisatie van de risico's en een beoordeling van het weerstandsvermogen moeten we ook financiële kengetallen opnemen in de begroting en jaarrekening. Dit is verplicht vanaf de begroting 2016.

¹

Weerstandsvermogen	Betekenis
>2	Uitstekend
1,4—2	Ruim voldoende
1—1,4	Voldoende
0,8—1	Matig
0,6—0,8	Onvoldoende
<0,6	Zeer onvoldoende

Het gaat om 6 kengetallen die we hierna kort toelichten.

Netto schuldenquote

De netto schuldenquote geeft aan of de gemeente haar schulden kan betalen met de inkomsten die ze heeft. De richtlijn van de provincie Gelderland is dat bij een netto schuldenquote van 90% een risico ontstaat. Bij een schuldenquote boven de 130% is de gemeente nauwelijks nog in staat de schulden te betalen.

Netto schuldenquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Als je geld uitleent kost levert dat inkomsten op. Die inkomsten dekken een gedeelte van de schuld. Daarmee heb je in ieder geval al in staat een gedeelte van je schuld te betalen. Er zit natuurlijk wel een risico aan het uitlenen van geld. Degene die het geld leent kan misschien het geld niet terugbetalen. De provincie Gelderland hanteert dezelfde percentages voor de risicobepaling als bij de Netto Schuldenquote

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft aan of de gemeente haar schulden kan betalen. Het gaat er hier dus niet om of de schulden betaald kunnen worden uit de inkomsten maar ook uit het bestaande bezit. De provincie Gelderland vindt een solvabiliteit van minder dan 50% al risicovol en een solvabiliteit van minder dan 20% erg risicovol. In het beleid bestemming overschotten hebben wij de grens gesteld dat we bij een solvabiliteit van minder dan 35% eerst de algemene reserve aanvullen.

Structurele exploitatieruimte

Met dit kengetal kunnen we zien of we structureel in staat zijn de lasten die we als gemeente hebben ook te kunnen betalen. Dit kengetal is uiteindelijk het belangrijkste voor de vorm van toezicht waar de provincie Gelderland ons onder plaatst. Voor het repressief toezicht is het van belang dat of de begroting of de meerjarenraming een kengetal laat zien dat groter is dan 0%. Wij streven naar een situatie waarbij de begroting en de meerjarenraming een percentage groter dan 0 laten zien.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe de waarde van de gronden zich verhoudt tot de inkomsten van de gemeente. De provincie Gelderland vindt een percentage minder dan 20 weinig risicovol. Een percentage van meer dan 35 is volgens de provincie Gelderland erg risicovol.

Belastingcapaciteit

Dit kengetal laat zien hoe de belastingdruk in de gemeente zich verhoudt tot het landelijk gemiddelde. Het cijfer is er alleen op gericht om gemeenten te kunnen vergelijken op dit gebied. In het cijfer zijn alle gemeentelijke woonlasten meegenomen. Als het percentage onder de 100 ligt hef je minder belasting dan gemiddeld in Nederland. Is het percentage hoger dan 100 dan hef je meer belasting dan gemiddeld in Nederland. Er wordt geen rekening gehouden met de verschillen die er tussen gemeenten bestaan. De provincie Gelderland vindt een percentage van meer dan 105 erg risicovol.

Kengetallen	Jaarrekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Netto schuldenquote	15,12%	15,06%	16,3%
Netto schuldenquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-3,44%	-5,04%	-8,04%
Solvabiliteitsratio	46,03%	48,12%	50,56%
Structurele exploitatieruimte	0,02%	-0,0%	0,0%
Grondexploitatie	4,35%	5,47%	5,01%

Belastingcapaciteit	107%	105%	105%
---------------------	------	------	------

Achtergrondinformatie

Inschatting risico's

Als we ons verdiepen in risico's kunnen we eindeloze lijsten maken van alle mogelijke risico's. Dat is natuurlijk niet de bedoeling. We moeten ons beperken. Welke risico's nemen we niet mee:

- alle risico's met een uiterst kleine kans;
- alle risico's met een kleine kans en tegelijk ook kleine financiële gevolgen;
- alle risico's die we als gemeentelijke organisatie onderkennen en waarvoor we afdoende interne beheersmaatregelen hebben genomen;
- alle risico's die via verzekeringen voldoende afgedekt zijn.

De overige mogelijke risico's die wij kunnen benoemen staan verderop in dit hoofdstuk in een tabel.

Vooraf nog de volgende toelichting:

- We pretenderen niet volledig te zijn. Er zijn vast risico's die we nog niet onderkennen;
- geschatte omvang: hoe groot is het financieel gevolg als dit risico zich op enig moment voordoet;
- geschatte kans: hoe groot is de kans dat dit risico zich in dit begrotingsjaar voordoet. Als we inschatten dat een risico zich hooguit eens in de tien jaar voordoet, rekenen we met een kans van 1/10 (10 procent);
- de genoemde omvang en kans zijn inschattingen van de organisatie. Meerdere mensen binnen de organisatie hebben meegedaan aan deze schattingen;
- We hebben geen feitenmateriaal waarmee we deze keuzes kunnen onderbouwen. We vinden dat deze schatting voldoende is voor het doel van deze paragraaf: het bepalen van het weerstandsvermogen.

Geïventariseerde risico's

Grondexploitatie

Voor de grondexploitaties hebben we een aparte wijze van risicoberekening. In deze risicoberekening worden verschillende factoren als uitgifte snelheid en rente meegenomen. De uitkomst van de risicoanalyse van de grondexploitaties is een risico van € 3.500.000,

Samenwerkende partijen

Steeds vaker werken we samen in gemeenschappelijke regelingen of gaan we dienstverleningsovereenkomsten (DVO's) aan. Bij die samenwerking lopen we altijd een risico. Bijvoorbeeld omdat de andere partij onvoldoende aan onze verwachtingen kan voldoen of omdat we zaken toch minder goed hebben geregeld dan gedacht. Als het gaat om samenwerkende partijen dan gaat daar inmiddels veel geld in om. We schatten het risico in op € 20.000.000. De kans dat het risico zich voordoet schatten we op 1/10 (10%).

Decentralisatie Jeugdzorg/Wmo/Awbz/Participatiewet

De decentralisaties blijven nog een risico. Er blijven zich allerlei ontwikkelingen voordoen die de uitgaven kunnen beïnvloeden. Zoals gerechtelijke uitspraken, maar ook (landelijke) politieke keuzes. Omdat ook nog onzekerheid bestaat over rechtmatigheid van uitgaven bij verschillende partijen in het veld ligt ook daar nog een risico. Onze huidige inschatting is dat we een risico lopen van ongeveer 10% van het budget voor de decentralisaties € 2.600.000. De kans hierop schatten we op 1/10 (10%)

Klimaatveranderingen

We zien de laatste jaren steeds vaker extreme weersomstandigheden die samenhangen met de klimaatverandering. Deze extreme weersomstandigheden kunnen leiden tot schades en claims. We splitsen het risico in twee delen. Een deel waarbij de schade zich beperkt tot maximaal € 1.000.000 met een kans van 1/10 (10%) en een deel waarbij de schade op kan lopen tot € 5.000.000. De kans daarop schatten we op 1/50 (2%)

Calamiteiten

Er kunnen zich ook andere calamiteiten voordoen. Grote branden, ongelukken met gevaarlijke stoffen of een windhoos. De gevolgen daarvan kunnen groot zijn. Wij schatten de omvang op € 5.000.000. De kans schatten we niet zo hoog in 1/100 (1%).

Privacy/Datalek

We moeten zorgvuldig omgaan met privacygegevens. Datalekken waarbij privacygegevens betrokken zijn moeten we ook melden. Doen we dat niet dan kunnen we boete krijgen. De hoogte van de boete is afhankelijk van de omvang van het datalek. We schatten de omvang van het risico van een datalek om € 820.000 de kans schatten we op 1/20 (5%)

Organisatorische risico's

In een organisatie waar gewerkt wordt kunnen fouten worden gemaakt. Daarnaast kunnen er omstandigheden zijn die leiden tot extra lasten, bijvoorbeeld door ziekte of ontslag. De omvang van de organisatorische risico's schatten we in op € 250.000 de kans op 1/10 (10%).

Uitval ICT

Steeds vaker krijgen we te maken met pogingen om onze systemen te hacken of te besmetten. Alle voorzorgmaatregelen ten spijt kan het voorkomen dat dit leidt tot het platleggen van de systemen. Het risico splitsen we in 2 delen. Een risico met de omvang van 50.000 en een kans van 1/3 (33%) en een risico met de omvang van 100.000 en een kans van 1/10 (10%).

Garantstelling Laarberg

We staan garant voor de ontwikkeling van industrieterrein de Laarberg. De garantstelling bedraagt € 12.500.000. Op dit moment schatten we de kans dat hier een beroep op wordt gedaan gelijk aan de kans dat op de overige garantstellingen een beroep wordt gedaan namelijk 1/75 (1,3%).

Planschadeclaims

In principe kunnen we planschadeclaims weer verhalen op de indiener van een plan. Omdat wij zelf de bestemmingsplannen hebben geactualiseerd en gewijzigd zijn lopen we wel een risico op planschadeclaims. We schatten in dat dit risico € 100.000 is. De kans schatten we op 1/10 (10%). Claims kunnen tot 5 jaar na vaststelling van een bestemmingsplan worden ingediend. Het risico neemt daarom af.

Beheer vuilstortplaats de Langenberg

De voormalige vuilstortplaats de Langenberg wordt beheerd door de Regio Achterhoek. Als er onverhoopt bodemvervuiling geconstateerd wordt moet onze gemeente een deel van de kosten bijdragen. We schatten de kosten dan op € 1.000.000. De kans dat er vervuiling geconstateerd wordt schatten we laag in: 1/50 (2%). De komende jaren zal dit niet echt veranderen.

BTW verrekening op gymzalen en sporthallen.

Vanaf het boekjaar 2003 hebben we BTW teruggevraagd van kosten voor gymzalen en sporthallen. Vanaf 2010 maakt het terugvragen van de BTW op de sportaccommodaties onderdeel uit van de reguliere aangifte. De belastinginspecteur heeft altijd een voorbehoud gemaakt voor BTW van kosten die toe te rekenen zijn aan schoolsport. Dit

voorbehoud blijft van kracht in afwachting van een gemeenschappelijk standpunt van de belastingdienst. Het blijft onduidelijk wanneer dat standpunt komt en ondertussen blijven we de BTW terugvragen omdat wij vinden dat we daar recht op hebben. Het zou kunnen zijn dat de belastingdienst uiteindelijk anders beslist. De naheffing zal maximaal € 100.000 zijn (5 jaar een gemiddeld bedrag van € 20.000). De kans dat dit gebeurt schatten we in op 2/5 (40%).

Garanties

Het risico is dat degene waaraan de garantie is verstrekt niet aan zijn betalingsverplichting kan voldoen. In totaal hebben we voor € 82 miljoen aan gewaarborgde geldleningen. In theorie zijn deze leningen allemaal risicovol. In de praktijk valt dit mee. Voor ongeveer € 22 miljoen staan wij direct garant. We schatten in dat we bij ongeveer een derde van deze garantstellingen enig risico lopen. De kans dat het misgaat, schatten we laag in (1/75 (1,3%)).

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVN)

Via SVN hebben een aantal dorpsorganisaties een “goedkope” lening gekregen. Hiervoor staan wij garant. Nu wij onze bijdragen aan deze organisaties terug hebben gebracht bestaat de kans dat zij de lening niet meer kunnen betalen. In totaal gaat het om een bedrag van € 745.000. We schatten het risico op 2/5 (40%). Naar verwachting neemt de omvang de komende tijd af. De kans kan als de economische situatie aanhoudt stijgen.

Uitgeleende gelden

Wij hebben € 9.000.000 uitgeleend aan mede overheden. Het risico bestaat dat deze overheden het geld niet terug kunnen betalen. De kans hierop schatten wij op 1/100 (1%).

Financieel effect van deze risico's

We willen het totale financiële effect van deze risico's weten. Dit hebben we nodig om vast te stellen of onze financiële buffer voldoende is. In de volgende tabel wordt het financieel effect berekend.

Niet alle risico's komen tegelijk voor. Ook zijn de gevolgen van de risico's niet altijd maximaal. Het geld dat nodig is om de risico's op te kunnen vangen is daarom minder dan alle risico's bij elkaar opgeteld. Een praktische methode om het effect te berekenen is het maximale risico te vermenigvuldigen met de kans dat het risico zich voordoet. We noemen dit het kwantificeren van de risico's. In de tabel kwantificering risico's zijn de eerder genoemde risico's gekwantificeerd.

Tabel: Kwantificering risico's

Risico	Geschatte omvang (€)	Geschatte kans	Financieel effect van de risico's (€)
Grondexploitatie			3.500.000
Samenwerkende partijen (GR'en/DVO's)	20.000.000	1/10 (10%)	2.000.000
Decentralisatie Jeugdzorg/Awbz/Wmo/Participatiewet	2.600.000	1/10 (10%)	260.000
Klimaatveranderingen	1.000.000	1/10 (10%)	100.000
Klimaatveranderingen	5.000.000	1/50 (2%)	100.000
Calamiteiten	5.000.000	1/100 (1%)	50.000
Privacy/Datalek	820.000	1/20 (5%)	41.000
Organisatorische risico's	250.000	1/10 (10%)	25.000
Uitval ICT	50.000	1/3 (33%)	16.500
Uitval ICT	100.000	1/10 (10%)	10.000
Garantstelling Laarberg	12.500.000	1/75 (1,3%)	166.667
Planschadeclaims	100.000	1/10 (10%)	10.000
Beheer voormalige vuilstortplaats Langenberg	1.000.000	1/50 (2%)	20.000
BTW verrekening gymzalen en sporthallen	100.000	2/5 (40%)	40.000
Garanties	7.350.000	1/75 (1,3%)	98.000
Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVN)	745.000	2/5 (40%)	298.000
Uitstaande gelden	9.000.000	1/100 (1%)	90.000
Totaal	65.615.000		6.825.167

Ontwikkeling van de risico's door de jaren heen

Ieder jaar bekijken we opnieuw welke risico's we lopen. Is de kans op bepaalde risico's kleiner geworden of juist groter. Zijn er misschien nieuwe risico's bijgekomen, zijn er risico's verdwenen. En hoe groot is de schade als zich een risico voordoet. Het blijven altijd inschattingen maar het geeft wel een beeld. Om dat beeld wat duidelijker te maken laten we in onderstaande grafiek de ontwikkeling van het berekende risico zien. Dit doen we vanaf 2008 omdat we vanaf dat jaar pas de berekening maken zoals hierboven.

Tabel ontwikkeling risico's

Ontwikkeling risico's door jaren heen	
2008	2.817.000
2009	1.827.000
2010	2.249.000
2011	2.174.500
2012	1.814.000
2013	1.918.000
2014	2.358.000
2015	5.769.125
2016	5.220.667
2017	3.882.500
2018	2.472.500
2019	2.372.500

Berekening van de beschikbare weerstandsbuffer

De weerstandsbuffer die beschikbaar is om de gevolgen van de risico's te betalen bestaat uit twee delen. Het eerste gedeelte bestaat uit de algemene reserve en het budget voor onvoorzien. Het tweede deel van de buffer is de ongebruikte belastingcapaciteit. We hopen dat we dit deel van de buffer nooit hoeven te gebruiken. De bevoegdheid om de buffer te gebruiken ligt bij de raad.

Algemene reserve

Op 1 januari 2017 verwachten wij € 30.763.775 in de algemene reserve te hebben. Van deze € 27.827.522 is € 1.183.528 bestemd voor nieuw beleid.

Onvoorzien

In de begroting 2017 is een bedrag van € 200.000 opgenomen voor onvoorzien. Dit is de eerst aangewezen post om niet voorziene tegenvallers op te vangen. De hoogte van het op te nemen bedrag voor onvoorzien is lastig in te schatten. De laatste jaren is gebleken dat een post van € 200.000 voldoende is.

Onbenutte belastingcapaciteit

Als we te maken krijgen met structurele tegenvallers moeten we deze op een andere manier dekken. Als we daarbij het bestaande beleid door willen zetten, kan dit alleen door gebruik te maken van de onbenutte belastingcapaciteit. De onbenutte belastingcapaciteit is het verschil tussen de opbrengst van de theoretisch te heffen belasting en de huidige belastingopbrengst.

Doordat er geen maximum meer is voor de OZB tarieven is de onbenutte belastingcapaciteit onbegrensd.